

KISS DÁVID

A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT „MUNKÁSŐRSÉGÉNEK”, A RENDEZŐ GÁRDÁNAK A MEGSZERVEZÉSE 1945-BEN

Akárcsak a Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája (SZDP RG), a Magyar Kommunista Párt Rendező Gárdája (MKP RG) is lényeges, ám elfeledett momentuma a XX. századi magyar történelemnek. Mindez nem egyedüli és nem előzmények nélküli, minderről egy korábbi tanulmányomban részletesen írtam.¹ Az akkori és a jelenlegi írásom is több kérdést vet fel az 1945 utáni magyarországi berendezkedéssel kapcsolatban.

MAGYARORSZÁG BELPOLITIKAI HELYZETE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FEGYVERES SZERVEKRE A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐEN

1945. január 20-án Moszkvában írták alá a fegyverszüneti megállapodást, amelynek számunkra lényeges pontja volt, hogy Magyarország a háború hátralévő részében fegyverrel harcol² Németország ellen. A szétrombolt országban be kellett indítani a termelést, újjá kellett szervezni a közlekedést, a lakásállomány jelentős részét lakhatóvá tenni, eltemetni a halottakat...³

Bár a Szovjetunió megtehetette volna, több ok miatt sem erőltette rá azonnal a saját rendszerét az országra. Lényeges volt számára, hogy a békét a nyugati hatalmak által is elismert kormány írja alá. Ezt bizonyítják a '45-ös őszi választások előtti, nagyhatalmak közti diplomáciai pengeváltások is a magyarországi és más kelet-európai parlamenti választások előkészítésével, lebonyolításával, stb. kapcsolatban. A nyugati

¹ KISS Dávid: A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945–1948 In: *VERITAS Évkönyv 2015*, Szerk. UJVÁRY Gábor. Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015. 279–315. (A továbbiakban: KISS, 2015.)

² A fegyverszüneti megállapodás 1/c pontja szerint: az ország kötelezi magát a szovjet hadsereg-főparancsnokság alárendeltségében működő haderő kiállítására. Nyolc nehézfegyverzettel ellátott gyalogoshadosztályt kellett megszervezni. *A Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947*. Szerk. FEITL István. Budapest, 2003. Napvilág, 373. (A továbbiakban: FEITL, 2003.)

³ SALAMON Konrád: *Magyar történelem 1914–1990*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 161–163.

hatalmak azt hangoztatták, hogy csak abban az esetben ismerik el az új kormányokat, és írnak alá velük békeszerződést, ha tiszta választásokat tartanak. A „Szovjet Birodalom” több esetben adta fel (ideiglenesen) korábbi elképzeléseit,⁴ például Magyarországon a választási törvénnyel kapcsolatban.⁵ Ugyanakkor az MKP-s káderek létszámának a növelése, képzése sem ment egyik napról a másikra. A taktika így nem az ország „lerohanása”, hanem módszeres „partizánharc”, vagyis minél jelentékenyebb számú pozíció megszerzése lett. Mindez fokozottan igaz volt a fegyveres szervek esetében.

A rendvédelemmel kapcsolatban ki kell emelni, hogy a belügyminiszter a titkos kommunista Erdei Ferenc⁶ volt, őt csak MKP-s utódok követték. A rendőrség létszámát kezdetben 30, majd 35 ezer főben szabták meg.⁷ 1946. március 16-án a létszám 38 ezer fő volt, de ebből csak 7–8 ezernyi felfegyverzett. Májusban ötezer fővel terveztek a létszámot csökkenteni, amit augusztusra akartak befejezni. Szeptemberre a rendőrséget 10 ezer főre csökkentették Szviridovnak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) egyik ülésén tett közlése szerint, ennek során a falvakban lévő rendőri erőt számolták fel.⁸ A tisztikarának egyes források szerint 1946 tavaszán 31%-a volt az MKP tagja, 28, 6% az SZDP-é.⁹ De Rákosi már 1945 márciusában a vezetésben lévő „kommunista monopóliumról” írt Dimitrovnak.¹⁰ A magasabb pozíciókban MKP-sok ültek, például a BRFK vezetője Sólyom László, helyettese

⁴ Erre példa a választási rendszer is. Az 1947-es békeszerződés aláírását követően tartott választásokon már nem tanúsítottak semmilyen önmérsékletet. Az 1947-es manipuláció bizonyos elemei már 1945-ben megjelentek, történetek is visszaélések, de ekkor még nem olyan mértékben mint később. (KISS Dávid: *Egy majdnem szabad választás*. http://magyarhirnap.hu/cikk/48798/Egy_majdnem_szabad_valasztas)

⁵ Bővebben: BALOGH Sándor: *Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947*. Budapest, Kosuth, 1975. 9–12.

⁶ FÖLDESI Margit *A megszállók szabadsága (a hadizsákmányról, a jóvátételről, Szövetséges Ellenőrző Bizottságról Magyarországon)*. Budapest, Kairosz, 2002. 193–202.

⁷ A testülettel már 1945-ben gondok voltak, a május 15-i Pártközi Értekezleten a kommunista túlsúlyt és a jelentős számú fizikai erőszakot többen kárhooztatták. (*A magyar rendvédelem története*, Szerk. PARÁDI József. Budapest, Osiris, 1996. 138–139.; *Pártközi értekezletek. Politikai egyeztetés, politikai konfrontáció 1944–1948*. Szerk. HORVÁTH Julianna–SZABÓ Éva–SZÜCS László–ZALAI Katalin. Budapest, Napvilág, 2003. 70–75.) 1945 szeptemberében a fővárosban 10 ezer fős rendőri erő volt, ebből 1000 fő a PRO-hoz tartozott. (*A politikai rendészeti osztályok 1945–1946 PRO*. Szerk. KRAHUCSÁN Zsolt–MÜLLER Rolf, Budapest, ÁBTL–L’ Harmattan, 2009. 26–38.)

⁸ FEITL, 2003. 151., 179., 190., 228., 248.

⁹ GYARMATI György: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. In: *Trezor I. A Történeti Hivatal évkönyve*, Szerk. GYARMATI György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 117. (A továbbiakban: GYARMATI, 1999.)

¹⁰ Rákosi 1945. március 17-i levele G. Dimitrovnak. Politikatörténeti Intézet Levéltára (a továbbiakban: PIL), 274. fond (a továbbiakban: f), 10. csoport (a továbbiakban: cs.), 114. őrzési egység (a továbbiakban: ő. e.), (Köszönöm Zinner Tibornak, hogy a dokumentumra felhívta a figyelmemet.)

Kádár János lett, a rendőrségen belül felállított Politikai Rendészeti Osztály (PRO)¹¹ vidéki részlegének a vezetője Tömpe András, a fővárosié Péter Gábor. Tömpénél a 91-ből 30, Péternél a 98-ból 38 személy volt hivatalosan az MKP tagja. Utóbbi egyébként a nem kommunista helyetteseit könnyen el tudta szigetelni. 1946-ban 848 fős lett a budapesti PRO létszáma, ebből 272 volt MKP-tag. A 36 megyei PRO vezető közül 34 volt MKP-s 1945-ben, a megyei rendőrkapitányok közül 16 fő MKP, 6 SZDP és 3 a Nemzeti Parasztpárt (NPP) tagja, kisgazdapárti nem volt.¹² 1947 februárjában a 70 fővárosi politikai rendőrségi vezető 92,8%-a MKP-s vagy SZDP-s volt. A SZEB nyugati képviselői Szviridovnál érdeklődtek is a pártállásukkal kapcsolatban.¹³

A fővárosban a II., a VIII., és a XIV. kerületei rendőrfőkapitányok voltak az SZDP tagjai, hat helyen a rendőrfőkapitányok helyettesei is ők voltak, Pest környékén pedig öt fő. 1947-re Nagy-Budapest¹⁴ területén egyes források szerint 30%-os veszteséget szenvedtek a szocdemek, mivel sokan az MKP-ba léptek át.¹⁵ A rendőrségen belül tehát a kommunista dominancia jelentős volt, de nem teljes.¹⁶ Még egy dolgot ki kell a statisztikai adatok mellett emelni. Nem tudjuk, hogy a más pártokban működő titkos kommunisták kik voltak és pontosan hányan voltak, de az adat-sorok elemzése során ezt a tényt figyelembe kell venni.

¹¹ A politikai rendőrség hatásköre 1950-ig folyamatosan nőtt. 1945-ben a vidéki és a budapesti politikai rendészeti osztályok megalakulását a két osztály összevonása követte. 1947-ben ÁVO néven közvetlen a belügyminiszter alá rendelték és bővítették a feladatait. 1949-ben a Kádár János által vezetett BM-en belül megszervezték a BM Államvédelmi Hatóságát (ÁVH), 1950-ben pedig önálló hatósággá alakították. 1945 és 1950 között több önálló szervezeti egységet, 1950-ben például még a határőrséget is a politikai rendőrségbe olvasztották. 1948 és 1950 között az RG egyes feladatait – pl. pártvezetők, párházak őrzése – és embereit is, átvették. (A politikai rendőrség szervezetéről bővebben: CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlatja 1945–1990. Szerk. GYARMATI György. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999*. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 73–90.)

¹² PALASIK Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése In: *Államvédelem a Rákosi-korszakban* Szerk. GYARMATI György. Budapest, Történeti Hivatal, 2000. 33–55.

¹³ FEITL, 2003. 310.

¹⁴ Nagy-Budapest a Székesfőváros mellett a következő településeket jelentette a korszakban: Buda-fok, Kispest, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota, Újpest megyei városok, továbbá: Albertfalva, Békásmegyér, Budatétény, Csepel, Mátyásföld, Nagytétény, Pesthidegkút, Pestszentimre, Pestújhely, Rákoscscaba, Rákoshegy, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Rákosszentmihály, Sasahalom, és Soroksár nagyközségek. Ezeket 1950-ben csatolták a fővároshoz, de ekkor még önálló települések voltak.

¹⁵ *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve* Szerk. VARGA Lajos. Budapest, Napvilág, 1999. 149–163.

¹⁶ Azt, hogy ezzel mennyire nem lehettek elégedettek, és mennyire gyanakvóak voltak, bizonyítja, hogy jóval később, és más történelmi helyzetben, amikor 1949 elején 6260 belügyi státuszban lévő rendőrtisztet vizsgáltak felül, csak 30,7%-ot tartottak megbízhatónak, 33,5%-ot megbízhatatlannak; ingadozóknak, közömbösnek, megnyerhetőnek 35,8%-ot. (GYARMATI, 1999. 117.)

A Magyar Honvédségnél (MH) a fegyverszüneti szerződés értelmében igen korán elkezdődött a hadsereg felszerelése, ugyanis a Harmadik Birodalom ellen Magyarországnak is fel kellett vennie a harcot. Az MKP Katonai és a Karhatalmi Osztálya foglalkozott kezdetben a fegyveres szervek ügyeivel.¹⁷ 1945 májusában 50 ezer fő körüli volt a haderő létszáma, hiányos anyagi ellátottsággal.¹⁸ Októberben már csak 42 071 fős létszám volt, ráadásul 22-én Kondorátov szovjet SZEB katonai szakértő 25 ezres létszámot javasolt, benne egy 5 ezer fős határőrséggel. Október 26-án Vörös János honvédelmi miniszter ennek megvalósításától parancsban rendelkezett, de ezt a későbbiekben felfüggesztették. Az utóda, Tombor Jenő nagyobb haderőt tervezett, részben a svájci milíciához hasonlót.¹⁹ Lényeges, hogy 1946 elején a két munkáspárt közös bizottsága 15 ezer főnyi honvédség kialakítása mellett döntött, a valós indok azonban az volt, hogy ilyen módon teljes mértékben megtisztítsák a hadsereget a nekik nem tetsző személyektől, a létszámát pedig 1947-re 13 477, február 10-ére 12 890²⁰ főre redukálták a SZEB segítségével, amelyből közel 6500 fő az MKP-s befolyás alatt álló határőrség tagja volt.²¹ Más források szerint az SZDP a hadseregben 1947-ig megőrizte 30% körüli befolyását.²²

¹⁷ Rákosi Dimitrovnak írott, március 17-i levelében arról számolt be, hogy a megszervezett hadosztály vezetésében az ő emberei voltak, de a vezérkarba még nem tudtak befurakodni. Értesülése szerint „fasiszta” altiszteket igyekeztek bevonultatni, az antifasiszták és a kommunisták felvételét pedig szabotálni. Április 7-én már arról írt, hogy jól be tudtak épülni a haderőbe, a frontra vonulók 6–7%-a volt párttag. (PIL, 274. f. 10. cs. 114. ó. e.)

¹⁸ A szervezésről bővebben: Kis András: *A Magyar Honvédség újjászervezése (1945)*. Zrínyi, Budapest, 1995. 59–62., 180–181. (A továbbiakban: Kis, 1995) Kis a honvéd nevelőtisztintézmény MKP-s befolyásoltságáról nem tesz említést. (Kis, 1995. 119–126.) – OKVÁTH Imre: A katonai elit metamorfózisa 1945–1950. In: *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*. Szerk. OKVÁTH Imre. Budapest, Történeti Hivatal, 2001. 22–50.

¹⁹ A következő védelmi elképzelések voltak. azt gondolták, hogy az ENSZ egy közös haderőt fog fenntartani, ennek Magyarország is tagja kívánt lenni gyorsreagálású egységekkel. Az elképzelések szerint a Magyar Honvédségnek a szomszédok egyenkénti, esetleges együttes feltartóztatására kellett volna képesnek lennie az ENSZ haderő beavatkozásáig. Ehhez korszerű fegyverzetre és hadiiparra volt szükség. Mindehhez 60–70 ezer fős békelétszámmal, általános védkötelezettséggel számoltak. Ugyanakkor területvédelmi „milic-hadsereget” is terveztek. (OKVÁTH Imre: *Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*. Budapest, Aquila Könyvek, 1998. 47–70. A továbbiakban: OKVÁTH, 1998.)

²⁰ FEITL, 2003. 291.

²¹ *A demokratikus honvédség megszervezése 1944–1948*. Szerk. SZÁNTÓ Mihály. Budapest, ZMNE Hadtörténeti Tanszék, 2001. 75. – GÁSPÁR László: A magyar határőrizet változásai 1945–1956. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2010/21. sz. 27–42.

²² VARGA, 1999. 149–163.

A békeszerződés aláírása után és a kommunista előretörést követően²³ elkezdődött a létszám növelése, a fegyverzet fejlesztése, előbbi 1950-re 34 198 főre nőtt.²⁴ Mindezek mellett az MKP nagy-budapesti értekezletén, 1946. január 5–6-án a fegyveres szervek megtisztításáról döntöttek, ugyanez a téma az 1946. február 7-i frakcióülésükön is felmerült. Az MKP Politikai Bizottsága (PB) 1946. március 12-én döntött a tömegmozgalmak használatáról a közigazgatás megtisztításával kapcsolatban.²⁵

Röviden összefoglalva: az MKP a háborút követően (1945–1946) sem a hadseregben, sem pedig a rendőrségben nem bízott meg teljes mértékben, annak ellenére, hogy ezekben a szervezetekben a befolyása jelentős volt.²⁶ Ugyanakkor az 1946 folyamán zajló nemzetközi békeelőkészítő tárgyalásokon az amerikaiak szerették volna elérni, hogy a szovjet csapatokat kivonják Kelet-Európából.²⁷ 1946 elején az erőteljesebb expanzió mellett foglaltak állást, aminek meg is lettek a következményei. 1947-re redukálták az MH létszámát, azon belül is az MKP által ellenőrzött határőrség tette ki az állomány létszámának nagy részét. A BM szervein belül is jelentős pozíciókkal rendelkeztek erre az esztendőre. Rákosi azonban 1945–1946-ban nem véletlenül panaszkodott a szovjeteknek. Ezért is lehetett számára lényeges ebben a két esztendőben a Rendező Gárda felállítása, majd létszámának 1947-re 24 ezer főre növelése, ami jóval több volt az MH ez évi állományánál. Ekkor az SZDP gárdájának a nagysága is hasonló volt, ők a pártvezetés részéről ráadásul Szakasits Árpád és Marosán György irányítása alá tartoztak.²⁸ Mindezzel összefüggésben azt is ki kell emelni, hogy a bulgáriai „átmenetet” az ottani népi milícia segítette.²⁹ Az akkori Magyarországon ilyen erővel akár puccsot is lehetett volna szervezni szovjet segít-

²³ 1947. április 29-én Molotov és Rákosi megbeszélést folytatott, ezen az MKP vezetője egy esetleges reakciós hatalomátvétel lehetőségéről beszélt, amelyet szerinte sem a rendőrség, sem az MH nem tudna megakadályozni. Molotov a szovjet csapatok jelenlétével igyekezett Rákosit nyugtatni, aki ekkor már a haderő felfegyverezését szerette volna elindítani. Ezzel szemben a szovjetek ezt csak a hatalom kommunista kézbe kerülését követően szerették volna, ráadásul mindez az ország rossz helyzete miatt sem volt szerintük indokolt. (OKVÁTH, 1998. 50–71.)

²⁴ Uo.

²⁵ KISS Kálmáné–TÓTH József: A Magyar Kommunista Párt katonapolitikája 1946-ban. *Társadalom és Honvédelem*, 2007/2. 91–121.

²⁶ A kommunista ideológia szerint a haderő és az államapparátus birtoklása lényeges volt a hatalom megragadása szempontjából. (ÖTVÖS István: A Vörös János elleni vizsgálatok 1945–1950. In: *Katonai perek 1945–1958*. Szerk. OKVÁTH Imre. Budapest, Történeti Hivatal, 2001. 37–71.)

²⁷ FÜLÖP Mihály: *A befejezetlen béke. A Külügyminiszterek Tanácsa és a magyar békeszerződés 1947*. Budapest, Héttorony, 1994. 190–207. o.

²⁸ KISS, 2015. 279–315.

²⁹ SZENTE Zoltán: *Európai alkotmány- és parlamentalizmustörténet 1945–2005*. Budapest, Osiris, 2006. 128.

ség nélkül, ezért érdemes ennek a szervezetnek a történetével részletesebben is foglalkozni.

AZ MKP RENDEZŐ GÁRDÁJÁNAK A MEGSZERVEZÉSE, SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A szétzilálódott fegyveres szervek újjáalakítása gyakorlatilag azonnal megkezdődött, de érdekes módon az MKP csak 1945. május 4-én döntött saját párthadsergének a felállításáról. Bár rendező gárdistáik korábban is voltak, de ezeket alkalmanként vették igénybe, és nem építettek fel országos hierarchiát.³⁰ Velük szemben a szociáldemokraták Pest szovjet kézre kerülését követően azonnal elkezdték a szervezést, igaz, kezdetben spontán módon.³¹ Ugyanakkor mindenképpen meg kell említeni, hogy a debreceni időszakról nem maradt fenn olyan irat, amely az esetleges ottani gárda szervezést tanúsítaná. A késlekedésnek több oka is lehetett. Nem szabad elfelejteni, hogy a Vörös Hadsereg csak 1945 áprilisára foglalta el Magyarországot. A szervezés során nehézséget okozott, hogy kevés gépjármű állt rendelkezésre, nem csak a gárdáknak, hanem még a PRO-nak is.³² Ugyanakkor a pártokat is meg-, illetve újjá kellett szervezni, ami szintén nem ment könnyen. Az SZDP nyárra „regenerálta” helyi szerveit, a 3200 településből 3000-ben működött alapszervezete. A nagyobb városokban ház- és háztömbbizalmi hálózatot is kiépítettek.³³ Az MKP – más pártokkal ellentétben – már a frontvonal mögött elkezdhette a szerveződést,³⁴ viszont a háború előtt kis taglétszámmal rendelkezett. Gyors talpra állásukat az is segíthette, hogy a szociáldemokraták közreműködésével a Tanácsköztársaság bukását követően az itthon maradt kommunisták a szocdem pártba „integrálódtak”.³⁵

Az MKP RG-nek kisebb és kevésbé használhatóbb iratanyaga maradt fenn, mint a Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdájának. Az első adat az 1945. február 12-i

³⁰ Az MKP Budapesti Területi Bizottsága (BTB) 1945. április 21-én a következő határozatot hozta: „A védőgárda ügyét a központtal tisztázzuk, szervezeti forma, jelvény, egyenruha, stb. kérdésében.” (PIL, 274. f. 2. cs. 25. ő. e. Az MKP KV 1945. május 4-i ülése, PIL, 38. f. 2. ő. e. A Pártvégrehajtó Bizottság (PVB) határozatai 1945. április 21.)

³¹ PIL 274. f. 11. cs. 33. ő. e.

³² 1948-ban a vidéki osztályoknak 10 jeepjük volt. (GYARMATI, 1999. 115–147.)

³³ VARGA, 1999. 81–89.

³⁴ HUBAI László–SZABÓ Éva: A Magyar Kommunista Párt gazdálkodása 1944–1948. In: *A koalíciós korszak pártjainak gazdálkodása 1944–1949*. Szerk. Vida István. Budapest, Gondolat, 2008. 47–101.

³⁵ PIL, 283. f. 1. cs. 1. ő. e. Az SZDP XXIV. pártgyűlési jegyzőkönyve 1945. augusztus 18–20., gyorsírói jegyzőkönyv a kongresszus első napjáról.

MKP titkársági ülésről való, amely szerint a pártórség³⁶ létszáma 25 fő, a fizetésük havi 400 pengő és teljes ellátás.³⁷ Az MKP a gárdával kapcsolatban az 1945. május 1-jei ünnep után hozott döntést. A Központi Vezetőség (KV) május 4-én ült össze, az ülés első pontja Rákosi Mátyás beszámolója volt május 1-jéről. Rákosi erősen túlértékelte pártja helyzetét, akárcsak többen a felszólalók közül. Úgy gondolták, hogy az SZDP-nél jelentősebb befolyásuk van, és az emberek inkább miattuk mentek el ünnepelni.³⁸ A legnagyobb május 1-jei megmozdulás Magyarországon volt a pártvezér véleménye szerint, egyébként komolyabban ekkor vetődött fel a választások mielőbbi megtartásának a kérdése is.³⁹

Rákosi után Gerő Ernő az RG-vel kapcsolatban a következőket javasolta: ne legyen tiszta kommunista szervezet a védőgárda – ő ekkor még így nevezte –, az 1000 főből 100 kommunista és 900 szervezett munkás legyen, sőt, azt sem tartotta ördög-től valónak, hogy ha esetleg szociáldemokrata párttag valamelyikük, „de hajlandó a mi vezetésünk alatt résztvenni”. (sic!) Országos szintű szervezést sürgetett, instruktorok kiküldésével, akik mindezt irányítják. A következő felszerelés rendszeresítését javasolta: „talán egyforma sapkával és karszalaggal, esetleg a karszalagon pártjelvényvel”. A megalakítással kapcsolatos teendőket a KV szervezési osztályára akarta bízni. Gerő után Farkas Mihály kapott szót, aki az RG-t helyeselte, de az SZDP-s tagok bevétele ellen tiltakozott.⁴⁰

³⁶ A pártórség köre szerveződhetett az RG. 1947-ben Szőnyi Tibort (1946-tól a KV szervezési osztály vezetője) és Olt Károlyt (a KV Káderosztályának a vezetője) megbízta a Szervező Bizottság, hogy Halas Lajossal tárgyalják meg a létszámemelést a pártórségnél. Halas Lajos 1947-ben javasolta a Szervező Bizottságnak (SZB) a pártórség létszámának a felemelését. A Párt két székháza, a Pártiskola és a Szabadság-hegyen lévő üdülő örségét megvizsgálta, és kevésnek találta a létszámukat. Néhány személy leváltását is kezdeményezte. Az Akadémia utcai és a Köztársaság téri épület létszámát 2-2 fővel, Karolina utcai pártiskola létszámát egy fővel, az Akadémia utcai tudakozó létszámát szintén egy fővel javasolta felemelni. (PIL, 274. f. 5. cs. 60. ö. e. Halas Lajos javaslata az SZB-nek a pártórség létszámának felemelése tárgyában, 1947. május 16.)

³⁷ PIL, 274. f. 4. cs. 12. ö. e. MKP Titkárság, 1945. február 12-i ülés

³⁸ „Az ő hívó szavukra” – ahogy Rákosi fogalmazott. Majd a gárdával kapcsolatban megjegyezte: „Egy dolgot tartok fontosnak leszögezni és más megoldást javasolni, ez a rendező gárda. Nem felel meg. A párt 2100 rendező gárdistát mozgósított, ezekhez hozzá kell számolnunk a szakaszervezet által mozgósítottakat. A kommunista párt rendezőgárdájának legalább 5000 főnek kell lenni Budapestről és ebből legalább 1-1500-nak komoly előzetes iskoláztatáson kell keresztülmenni, ha azt akarjuk, hogy a legközelebbi tömegtüntetésen ne legyenek nagyobb bajok.” Ugyanakkor a legközelebbi alkalommal a kommunista tribün elé nem csak 100 fős „szavalókórus” beállítását sürgette. (PIL, 274. f. 2. cs. 25. ö. e. A KV a május 1-i ünnepség utáni értekezletének jegyzőkönyve, 1945. május 4.)

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

A KV ülést követően 1945. július 21-én Keszöcze Endrét bízta meg az MDP Titkársága a védőgárda vezetésével.⁴¹ A későbbiekben e köré szerveződött az RG. Szeptemberben már a fővárosi gárda szervezését Rendek András is segítette.⁴² 1945. szeptember 18-ára a következő településeken alakították meg: Budapest, Csepel, Erzsébet, Kispest, Lőrinc, Rákospalota, Rákoscsaba, Pestújhely, Újpest. Buda ekkor volt szervezés alatt.⁴³ Ebben az időszakban 5000 fő volt Budapesten, de ezt ekkor már nem tartották elegendőnek, pedig Rákosi még májusban ennyiben jelölte meg a szükséges létszámot. Az üzemi (al)egységek kiépítését is szorgalmazták. Ugyanakkor a gárda mellett a pártszervezés is lényeges volt.⁴⁴ A kerületi titkári értekezleteken hangsúlyozták, hogy a kádermegbízott és a pártvezetőség együtt szemeljen ki két embert, egyet gárdavezetőnek és egyet helyettesnek. Ezt követően a gárda-megbízottak a pártnapokon felszólaltak, és toboroztak. Amikor egy bizonyos létszám összegyűjtött, a gárda tagsága fegyelmi bizottságot választott, illetve rajokba, szakaszokba, századokba osztották be őket. Elsősorban azokat toborozták a gárdavezetők, akik semmilyen pártmunkát nem végeztek. Az egyenruhájuk kék ing, piros nyakendő, piros karszalag volt. A későbbiekben a baszk sapkát is tervezték rendszerezni.⁴⁵ Erre azonban nem került sor, helyette partizánsapkát kaptak. A baszk sapka ötlete Halas Lajos későbbi RG parancsnok visszaemlékezése szerint a „spanyolok” volt. Ő azt is megemlítette még, hogy eredetileg a vörös ing viseletét tiltották.⁴⁶ Pénz hiányában a párt vezetősége a következőképpen igyekezett az egyenruha kérdését megoldani. „Utasítja a szervezési osztályt, hasson oda, hogy a Rendező Gárda

⁴¹ PIL, 274. f. 2. cs. 64. ö. e. MKP Titkárság, 1945. július 21.

⁴² PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András jelentése A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁴³ „[...] közlöm azokat a pestkörnyéki helységeket, ahol RG működik: ez a lista azonban nem teljes, mivel mi csak a nálunk jelentkezett RG-ékről tudunk. A közeljövőben pontos kimutatást fogunk készíteni a Budapesthez tartozó összes helységekre vonatkozólag. A vidéki gárdákról csak hosszabb idő múlva fogunk tudni pontos kimutatást nyerni.” Ezek az előzőek mellett: Cinkota, Pestújhely, Mátyásföld, Rákoshegy, Árpádföld, Gödöllő, Kistarcsa, Dunakeszi, Göd, Isaszeg, Budafok, Nagytétény, Budaörs, Csillaghegy, Pécel, Polgár, Enying, Érd. (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András jelentése A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.) A gárda szervezése a választási munka egyik feladata lett, amelyet a pártszerveknek kellett elvégezniük. (PIL, 38. f. 13. ö. e.)

⁴⁴ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András: A MKP Rendező-gárdájának működési szabályzata, 1945. szeptember 24. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁴⁵ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Keszöcze Endre jelentése 1945. szeptember 18-án A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁴⁶ HALAS Lajos: *Az „R” Gárdától a Munkásőrségig*. Budapest, Zrínyi, 1986. 96–130. (A továbbiakban: HALAS, 1986.)

részére készített kék blúzokat, az R. G. tagjai megvásárolják.⁴⁷ Sok helyről kértek egyenruhát, de az ellátás nehezen ment, így a legtöbb esetben csak karszalagot küldtek.⁴⁸

Feladatuk a pártházak éjjeli őrzése volt. Volt olyan egység is, ahol fegyvert tartottak, de csak a pártházon belül – és ahol az udvarba nem láttak be – gyakorolhattak. Egyes helyeken még énekkart is szerveztek. A pártnapokon karszalagos őrseget adtak, röpgyűléseken is részt vettek. A párt minden felvonulásán kötelesek voltak megjelenni, volt ahol szemináriumokat is tartottak nekik. A kerületi titkártól kaptak utasítást, de ha a kerületükön kívül használták őket, akkor az instruktoroktól. A szervezés szempontjából négy részre osztották a fővárost.⁴⁹

Kezdetben a szervezés mellett a választási demonstrációk előkészítése is a szervezetre és a vezetőire hárult. Az RG a fővárosban a budapesti választások előtti hetekben nyerte el a központi irányítást. Sok gárdaszervezet a kezdeti időszakban túlzottan katonai jellegű volt. A választásokkal kapcsolatban a következő konkrét feladatokat kapták: plakátokat ragasztottak és őriztek, a pártházakat vigyázták, házi agitációkat tartottak. De mindezt az RG tagságának csak egy része végezte. „A tudatosabb elvtársaknak csak kis részét találjuk az RG-ékben, mivel azok a pártmunka más terén munkálkodnak” – hangzott a panasz. Az október 7-i, fővárosi törvényhatósági választásokon való vereséget sokan nem bírták elviselni, ami a pártvezetésnek is problémát okozhatott, ha valamennyire is szalonképesnek próbált látszani. „A budapesti választások után az RG-én belül is felütötte fejét a „baloldali elhajlás”. A területi gárdavezetői üléseken sorozatosan hangzottak el olyan értelmű felszólalások, hogy a párt járuljon hozzá a fasiszta tüntetők fegyveres szétveréséhez.” Így a későbbiekben a gárdavezetői üléseken a kül- és a belpolitikai irányelveket részletesen ismertették.⁵⁰

A szervezés folyamán több probléma adódott. „A gárdavezetők nem lévén eléggé önállóak, ragaszkodnak az írásban foglalt irányvonalhoz, amely felöleli a gárda feladatait s a leglényegesebb elvi és gyakorlati kérdéseket.” Ugyanakkor a szervezet vezetése is megosztott lehetett, hiszen Rendek András a következőket említette a pártvezetésnek írt levelében. „Hivatkoznak arra is, (mármint a gárdavezetők) hogy Keszőce (sic!) elvtárrsal sok tekintetben ellentétes álláspontot képviselek.” Rendek nem látta elegendőnek, hogy a gárdát csak a vezetők ellenőrizzék, szükségesnek tartotta az illetékes párttitkárok általi kontrollt is. A Budapest területi titkári értekezle-

⁴⁷ PIL, 274. f. 4. cs. 88. ö. e. A Titkárság 1945. szeptember 25-i ülése

⁴⁸ PIL, 274. f. 16. cs. 39. ö. e.

⁴⁹ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Keszőcze Endre jelentése 1945. szeptember 18-án. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁵⁰ Uo.

teken a fővárosi instruktor jelenlétét is lényegesnek vélte. A távolabbi településeken lévő csoportokkal a kapcsolat laza volt, amelynek a már említett tömegközlekedési problémák lehettek a legfőbb okai. Ugyanakkor a gárda munkájában az állományoknak csak egy része vett részt, így a fegyelem megszilárdítását és az oktatást tartották fontosnak, utóbbit azért is, mivel sokan az alapvető kérdésekkel sem voltak tisztában. „Ilyen körülmények között tudott megerősödni az úgynevezett prolikid-elmélet.”⁵¹ A javaslat készítője – akárcsak az MKP vezetése is – tartott azoktól, akik a párton belül a proletárdiktatúra azonnali kiépítését hangoztatták. Erre jó példa volt Gyömrő és környéke, ahol – miután a várost a szovjetek elfoglalták – részben a volt direktórium tagjai vették kézbe a hatalmat, proletárdiktatúrát próbáltak kiépíteni és gyilkosságokat követtek el, lejárta ezzel az MKP-t is.⁵² Mindebből látható, hogy tartottak attól, elveszítik a kontrollt a gárda felett, és ez az MKP-t akár komolyan kompromittálhatja is. Valószínűleg ezért is javasolhatta Rende a pártellenőrzés bevezetését.⁵³

A kezdeti időszakban hetente egy alkalommal minden tagnak menetgyakorlatot és tornázást szerveztek. Rende a vezetők külön kiképzését is felvetette. A gyűlés, felvonulás rendezésének tanítását és a sportot is fontosnak tartotta, ezen belül a bokszt, a birkózást és a kötélhúzást. Több helyen rendeztek kultúrprogramot, mulatságot, amelyek bevételeiből felszerelést vásároltak. „Szükségesnek látom ennek a további engedélyezését, annál is inkább, mivel sok helyi szervezetnél nincs lehetősége a gárda tagjainak a kulturális és a szórakozási vágyainak a kielégítésére.”⁵⁴

Az állomány átrostálása szeptemberben már folyamatban volt, utasítást adtak arra, hogy a jelentkező párttagokat⁵⁵ (tehát csak párttag lehetett gárdista) egy hónap próbaidőre vegyék fel. Gerő javaslata tehát nem érvényesült, miszerint MKP-szimpatizánsokat is toborozhassanak.⁵⁶ Az alsó korhatárral is gondok voltak: ezt 18

⁵¹ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rende András jelentése. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁵² A gyilkosságokról bővebben: PALASIK MÁRIA: *Félelembe zárt múlt. Politikai gyilkosságok Gyömrőn és környékén 1945-ben*. Budapest, Napvilág, 2010.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ A jelentkezőkkel – Rende értékelése szerint – a következő gondok voltak. „Munkám megkezdésekkor a kapott utasításnak megfelelően pártunkhoz nem tartozó becsületes, pártunkkal rokonszenvező munkásoknak a gárdába való bevonására törekedtem. Gyakorlatban azonban ez kersztülvihetetlennek bizonyult. Ugyanis azok, akik megértik a gárda jelentőségét, s részt kívánnak (sic!) venni annak munkájában, azok már félig-meddig kommunisták. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a párttagokat nehéz bevonni a gárda munkájába, amely + (plusz) munkát és elfoglaltságot jelent számukra.” (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rende András jelentése. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.)

⁵⁶ A Munkásőrségnél ezt 1963 után valósították meg.

évben állapították meg, de sokan ezt még nem töltötték be. Például az érdi gárdának jelentős része kiskorú volt, mivel erről a településről a szovjetek a 18–35 év közötti férfiak nagy részét tavasszal elhurcolták.⁵⁷

1945 szeptemberében a szerveződő milícia struktúrája nem alakult még ki, ezzel kapcsolatban azt tervezték, hogy a főváros 14 kerületének vezetői kéthetente vagy havonta ülésezzenek a budapesti instruktossal, amikor beszámolnának és utasításokat kapnának. A peremvárosok csoportokra lennének osztva, és egyvalaki fogná össze ezeket. A távolabbi településeket az országos instruktor alá rendelnék. A vidékieket minden járásban egy-egy gárdamegbízott irányítaná, őket a megyei RG megbízottakkal tervezték összefogni, akikkel az országos instruktor havonta ülne össze. Három-négy megye megbízottja havonta egyszer ment volna a fővárosba, és a szomszéd megyékről is jelentést tett volna. „Ugyanis ma nincs lehetőség arra, hogy a megyei megbízottak havonta egyszer meghatározott időpontban Pestre utazzanak.”⁵⁸ A későbbiekben közigazgatási egységenként szervezték meg a párthadsereget.

Rendek javaslatának nagy részére rábólintott a vezetőség, így ennek alapján szeptember 24-én kidolgozta a szervezet működési szabályzatát. Ugyanakkor az MKP szervezeti szabályzata szót sem ejtett a gárda létéről.⁵⁹ Az RG a párt védelmi alakulata volt, a struktúrája a következőképpen épült fel: a főváros élén a budapesti instruktor állt. A kerületek és Budapest környéki települések tartoztak hozzá: Csepel, Kispest, Pesterzsébet, Soroksár, Ócsa, Vecsés, Újpest, Rákospalota, Rákosliget, Pestújhely, Pestszentlőrinc, Sashalom. A vezetők kinevezése, és a fegyelmik kirovása az ismertetett módon történt. A kerületi gárdavezetőknek a budapesti instruktossal kellett ülést tartaniuk. A megyei pártvezetőség és a kádermegbízott választotta ki a megyei RG instruktort, akinek a feladata a járásonkénti szervezés lebonyolítása lett. Ezen belül minden pártszervezet vezetősége a kádermegbízottal jelölte ki a helyi RG vezetőt, aki a helyi egységet létrehozta. Az RG szervezetet a járási titkárság fogta össze, mellette a kádermegbízott által kijelölt járási RG vezető állt. A járásokat a megyei pártbizottság által kinevezett RG instruktor irányította, rendszeres üléseken keresztül, a megyei instruktorkat pedig az országos. A megyeieknek havonta egyszer be kellett számolniuk az országos Szervezési Osztálynak.⁶⁰

⁵⁷ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András jelentése. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18–1948. április 22.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ *Munkásmozgalomtörténeti lexikon*. Szerk. VASS Henrik. Budapest, Kossuth, 1972. 50–69.

⁶⁰ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András: A MKP Rendező-gárdájának működési szabályzata 1945. szeptember 24. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.

A korhatárt 18–35 évben szabták meg. „A gárda tagjai nők⁶¹ is lehetnek, de csakis aktív, odaadó elvtársnők és ha a r. gárdába való bevonásuk nem vonja maga után a fegyelem megbontását.” A gárdáknak hetente meg kellett beszélniük a teendőket, rendszeresen fegyelmező-gyakorlatokat tartottak. „A gárda tagjai(nak) a legodaadóbb, legöntudatosabb és legtettekeszebb elvtársakból kell kikerülniük.” A helyi propagandaosztálytól kaptak előadókat a nevelő célzatú előadásokhoz. A párt egyéb munkáiba is be kellett kapcsolódniuk, így a választási agitációba, tagtoborzásba, röpiratszórásba, plakátragasztásba, rohammunkába. A párthadsereg, és az elitalkulat jellegét a szabályzatban egyértelműen definiálták.⁶²

Már októberben újabb működési szabályzat készült, valószínűleg a vidéki szervezés megindulása miatt. Mellesleg a fegyelmet is meg akarták szilárdítani, így három indokolatlan hiányzás elvileg kizárást vont maga után. Csak a 20 és 50 éves kor közöttieket lehetett felvenni.⁶³ A szervezeti felépítésben vidéken a legkisebb egység a „félraj” lett volna hat fővel, amelyet tíz fő alatti gárdatagságnál állítottak fel. Ezt a raj, és a szakasz követte, kettő–négy szakasz alkotott egy gárdacsoportot. Gyakorlatilag ez egy századnak felelt meg. Ezeket pedig vidéken járási gárdaosztagba szervezték volna, a megyei gárda fogta volna össze őket. Mindez természetesen túl bonyolult volt, így már decemberben egyszerűsítették a struktúráját. A megyei parancsnok mellett négy helyettest és összekötőket, a járási mellett két helyettest és összekötőket,

⁶¹ Halas Lajos a későbbiekben a gárdista lányokra így emlékezett vissza. „Egyszer Farkas Mihály egy tömeggyűlésen fiatal gárdista lányok vihogására felkapta a fejét. – Lajos, nehogy kuplerájt csináljatok a Gárdából! – mondta, és dühösen végigmért.” (HALAS, 1986. 96–130.)

⁶² „A rendezőgárda a párt védelmi szerve, és mint ilyen a párt irányítása alá tartozik. A gárda tagjának lenni kitüntetés és megtiszteltetés, de a gárda csak úgy tudja hivatását teljesíteni, ha a párt utasításait, határozatait, minden körülmények között végrehajtja, a vállalt munkát mindenkor elvégzi. Magatartásukkal példát kell mutatniuk a többi elvtársaknak és minden dolgozónak. Vasfegyelemnek kell uralkodni a gárdisták soraiban.” A szervezettel kapcsolatban az a cél lebegett a szemük előtt, hogy a gárda az MKP „hatalmas, erős védelmi alakulata.” legyen. (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rende András: A MKP Rendező-gárdájának működési szabályzata 1945. szeptember 24. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok 1945. szeptember 18.–1948. április 22.)

⁶³ Az eskü szövege a következő volt. „Én ...a Magyar Kommunista Párt ...i szervezetének tagja, fogadom, hogy pártom utasítását mindenkor megtartom, alávetem magam a szigorú fegyelemnek. A R. G. parancsnokaim, a helyi vezetőség, valamint a Központi Vezetőség utasításait mindenkor vonakodás nélkül végrehajtom. Egész tudásommal, és minden erőmmel szolgálom pártom munkáját, és pártomat minden helyzetben és minden körülmények között megvédem. Tudom, hogy pártom a dolgozók ügyét szolgálja, célja a szocializmus megvalósítása. Fogadom, hogy pártunk célkitűzéseit és utasításait szem előtt tartva a fogadalom szerint élek és dolgozom. Világ proletárjai egyesüljete!” (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. A Magyar Kommunista párt Rendezőgárdájának feladata és szervezeti felépítése, 1946. október 5. (Olvashatatlan aláírás.) A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18. – 1948. április 22.)

továbbá egy parancsnoksegédet akartak beállítani.⁶⁴ A városi parancsnokságok mint járási központok működtek, azaz a nagyobb városokban lévő egységeket fogták volna össze, a járással lettek volna ilyen módon egyenrangúak. A következőket kivéve: Budapest, Szeged, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs. Távolabbi célként azt jelölték meg, hogy aki RG parancsnok volt, legalább háromhetes gárdaiskolát végezzen. A megyéknek havonta kellett jelentést küldeni, ugyanakkor három óra alatt akarták a megyei szervek mozgósítását biztosítani. Megyei és évente egyszer országos táborozást, utóbbin politikai oktatást és sportfoglalkozást is szerveztek volna.⁶⁵

Az ismertetett szabályzatok nyilván nem feleltek meg a kívánalmaknak, így 1946. január 5-én Rendek András egy újat készített.⁶⁶ Figyelemre méltó, hogy Keszöcze Endre neve a későbbiekben nem szerepel az iratokban, nyilván azért, mivel Rendek vette át tőle a szervezést. Rendek a vezetéshez írott javaslatában kérte a tervezet tárgyalását, hogy a január 12-i RG vezetői ülésen ismertethesse.

Fogadalomtervezetet is kidolgozott,⁶⁷ ebben a „párt elitcsapata” mellett egyfajta „kommunista lovagideál” eszménye is megjelent. Ezt a későbbiekben a sok szempontból az RG mintájára megszervezett Munkásőrségnél is megpróbálták megvalósítani, 1989-ig sikertelenül. Az utasítások végre nem hajtása vétségnek számított, három fegyelmi után még pártból is kizárták az illetőt.⁶⁸

Rendek javaslata a Szervezési Osztályra került, ahol átdolgozták, és a PB elé terjesztették, amit a testület el is fogadott. Nyíltan kimondták, hogy a párt védelmi alakulatának feladata: „[...] örködni pártunk biztonsága felett (pártházak, vezetők,

⁶⁴ A „félrajparancsnok” egy piros csíkot, a rajparancsnok kettőt, a szakaszparancsnok hármat, az osztágcsoport parancsnok egy ezüstöt, a gárdaosztag-parancsnok egy aranyat, a megyei gárda parancsnok két arany csíkot viselt volna. A rajok alakításánál az egymáshoz közel lakókat akarták egy rajba szervezni, a tagokról nyilvántartást kellett vezetni a képzettségük stb. szerint.

⁶⁵ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. A Magyar Kommunista párt Rendezőgárdájának feladata és szervezeti felépítése 1946. október 5. (Olvashatatlan aláírás.) A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.

⁶⁶ A rajvezetőnek három fekete csík, a helyettesének kettő, a csoportparancsnoknak három ezüst, a helyettesének kettő, a járási parancsnoknak pedig egy járt. A megyeinek három, a helyettesének kettő aranycsíkot határoztak meg. (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András levele az MKP Főtitkárságának 1946. január 5. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.)

⁶⁷ A következő volt: „Én ... a MKP ... szervezetének tagja fogadom, hogy alávetem magam a szigorú gárdafejelemnek. A központi vezetés, a megyei, járási és helyi vezetés utasításait a R. G. parancsnokain keresztül mindenkor vonakodás nélkül teljesítem. Egész tudásommal és minden erőmmel szolgálom Pártunk ügyét. Pártunkat és vezetőinket minden helyzetben, minden körülmények között megvédem. E fogadalom szerint élek és dolgozom.” (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ö. e. Rendek András levele az MKP Főtitkárságának, 1946. január 5. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.)

⁶⁸ Uo.

párhelyiségek védelme). A Rendezőgárda e célból rendszeres szolgálatot ad, hogy a kommunista szervezeteket mindenfajta támadással szemben megvédje.” Továbbá: a párt rendezvényeinek a biztosítása, kordonállítás, felvonulók irányítása. A szervezeti alapegység a raj volt, amellyel minden MKP alapszervezetnek rendelkeznie kellett, ezeket a budapesti kerületi és a járási RG parancsnokok és helyetteseik fogták össze. A Budapesti Pártbizottság, vidéken a városi pártbizottság és a megyei pártbizottság mellett megszervezték az ötfős RG parancsnokságokat is. A szervező megyei RG instruktorokat az országos parancsnok fogta össze. A párthadsereg kiépítését követően az instruktori pozíciókat meg akarták szüntetni. A parancsadás menetét és az ideális gárdista eszményképet is kidolgozták, illetve meghatározták.⁶⁹ A párttagok 5–10 %-át tervezték felvenni a gárdába, egy raj létszáma minimum tízfős lehetett. A korhatár 20–40 év között volt, a tagok nők is lehettek, elegendő létszám esetén női rajt is felállíthattak. Az MKP pártszervezetek vezetőségei a gárda tagjait eltávolíthatták, ha azok a párt ellen cselekedtek. A tagoknak előadásokra kellett járni és társadalmi munkát végezni, sportolni, fegyvelmező gyakorlatokat tartani, kétheti üléseken részt venni. A szervezet kiépülését követően igazolványt adtak ki az illetékes pártszerv pecsétjével. Kék inget, vörös nyakkendőt és „megkülönböztető jelzést” kellett viselniük.⁷⁰

Az elfogadott javaslatból látható, hogy több pontjában a korábbi elképzelésekre támaszkodott, ugyanakkor a kevésbé bonyolult megoldásokat fogadták el a szervezetre vonatkozóan, és az MKP legfelsőbb szintjén „törvényesítették” a párthadsereg létét. Tehát amíg 1945 májusában egyfajta rendezvénybiztosító szervet akartak felállítani, 1946 januárjára már hivatalosan is áldásukat adták egy párthadsereg megszervezésére, persze a kommunista vezetők nyilván korábban is részt vettek a szervezésben. Ugyanakkor a fegyver viselését nem rögzítették a szabályzatban.

⁶⁹ „Az Rg. Parancsnokai az utasításokat az alapszerv, a kerületi, járási vagy megyei titkártól kapják, és mindenben ezeknek vannak alávetve. A Rg. Parancsnokai kötelesek mindenütt a pártszervezetek vezetőinek, illetve titkárainak utasításait minden ingadozás vagy ellenkezés nélkül azonnal és pontosan végrehajtani. Amennyiben az RG. parancsnokai írásos parancssal fordulnak a RG. tagjaihoz, úgy csak az abban az esetben tekinthető érvényesnek, ha azt a párttitkár is aláírta. [...] A(z) RG. tagjai fegyvelmezett, áldozatkész, a feladatokat önként vállaló, megbízható párttagok lehetnek. A Rg-ben katonás vasfegyelmet kell megteremteni, s úgy kell működni, hogy néhány hónap alatt jó, megszervezett, fegyvelmezett, minden időben és minden munkára mozgósítható, áldozatkész, szervezete legyen a Magyar Kommunista Pártnak. A RG. minden tagja a legszigorúbb pártfegyvelmezettnek van alávetve. A RG-tagnak a parancsnok utasítását ellentmondás nélkül kötelessége végrehajtani. Az utasítás végre nem hajtása fegyelmi vétség, három fegyelmi vétség a RG-ből való kizárást vonja maga után.” (PIL, 274. f. 3. cs. 19. ö. e. A Központi Szervezési Osztály javaslata: A Rendező Gárda feladatai és szervezeti felépítése, 1945. december 22. A PB 1946. január 10-én fogadta el.)

⁷⁰ PIL, 274. f. 3. cs. 19. ö. e. A Központi Szervezési Osztály javaslata: A Rendező Gárda feladatai és szervezeti felépítése, 1945. december 22. A PB 1946. január 10-én fogadta el.

A szabályzatok mellett fontos felmérni, hogy 1946 januárjában hány gárdista volt vidéken. Ekkor a keleti országrészben található településeken folyt a szervező munka,⁷¹ a viszonyokat jellemzi, hogy sok helyről nincs létszámadat.⁷² Az alapvető problémát az jelenthette, hogy a megyei pártszerveket nem érdekelte a vidéki gárdák alakítása. Rendek András már 1945 novemberében több megyei vezetővel is beszélt,⁷³ hogy jelöljenek ki gárdavezetőket, de ez igen nehezen haladt. Ugyanakkor több helyen fegyveres kiképzésbe kezdtek, amit megtiltott a központ, ennek ellenére folytatták. Láthattuk, korábban ezt bizonyos keretek közt engedélyezték. Voltak olyan területek, ahol rendben ment a szervezés. Például Diósgyőrben és környékén, vagy Csanád–Torontál megyében az odaküldött megyei bizottsági tag szerint jól végezték a munkát. Abban az esetben küldtek valakit a helyszínre, ha valahol „felütötte a fejét a baloldali elhajlás”. A Mindszenti RG-vel kapcsolatban például megemlítették, hogy leszerelte a „helyi elfajult tüntetést”.⁷⁴

Az utasítások ellenére több helyen még 1946 márciusában a megyei parancsnokságok felállítását és a járási parancsnokok és helyetteseik kijelölését sem hajtották végre, hiába kérték erre már két hónapja a helyi pártszerveket. Így az MKP Központi Szervezési Osztálya a megyei pártbizottságokat ismét utasította erre. Mindez azért vált lényegessé, mivel a rendezvényeken több rendbontás, „elfajulás” is történt.⁷⁵

A fentiekből megállapítható, hogy a gárda szervezése 1946 elejéig igen vontatottan és kaotikusan haladt. A megoldást Halas Lajos személyében találták meg, aki igen energikusan vette kezébe a párthadsereg megszervezésének ügyét, így ettől az évtől az MKP vezetésének kívánalmai szerint alakult a helyzet. Rákosiék nyilvánvalóan saját párthadsereggel akartak rendelkezni arra az esetre, ha a hatalomátvételt önerőből kell megoldaniuk. Az, hogy félelmük mennyire volt indokolt, már más kérdés.

⁷¹ Nyilván azért, mert ez korábban került szovjet kézre, így itt az MKP is előbb szerveződhetett.

⁷² PIL, 274. f. 16. cs. 38. ő. e. Kimutatás a Rendező-gárdáról 1946. január 11. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.

⁷³ Tolnába, Borsodba, Komárom-Esztergomba, Szolnokra és Hajdú-Biharba utazott el. (PIL, 274. f. 16. cs. 38. ő. e.)

⁷⁴ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ő. e. Jelentés a vidéki rendező gárdákról 1946. január 11. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.

⁷⁵ PIL, 274. f. 16. cs. 38. ő. e. A Központi Szervezési Osztály levele a megyei pártbizottságokhoz, 1946. A Rendező Gárda szervezetére és munkájára vonatkozó iratok, 1945. szeptember 18.–1948. április 22.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1945-ben a szovjetek által megszállt Magyarországon a Magyar Kommunista Párt volt az a politikai erő, amelyet a megszállók favorizáltak. Az MKP lényegesnek tekintette, hogy minél több pozíciót próbáljon megragadni, és különösen igaz volt ez a fegyveres szervekre. De mindez a párt számára nem volt elegendő, így korábbi nemzetközi és hazai mintára saját párhadsereget, úgynevezett Rendező Gárdát állított fel. A gárda létszámának a növelésével párhuzamosan a párt és a szovjetek által dominált Szövetséges Ellenőrző Bizottság arra törekedett, hogy a hadsereg létszámát minél inkább lecsökkentse, kizárva ennek során azokat a személyeket, akik nem szolgálják ki maximálisan a párt érdekeit.

Ez a folyamat 1947-re oda vezetett, hogy az MKP akár saját fegyveres erővel is átvehette volna az ország fölött a hatalmat. Lényeges kiemelni, hogy a hasonló bulgáriai kommunista párhadsereget a hatalom átvétele során igénybe vették az ottani kommunisták. Az 1947-es párizsi békeszerződést előkészítő tárgyalásokon a nyugati hatalmak arra törekedtek, hogy a szovjet megszálló erőket kivonják a kelet-európai országokból, így nem véletlen, hogy éppen 1946-ban kezdődik meg a gárda fokozott ütemű szervezése. A tanulmány terjedelmi korlátok miatt csak 1946 elejéig foglalkozik az MKP Rendező Gárdájának a történetével, részletesen tárgyalva a szervezet alapjainak a megteremtését.